

David Válek a kolektiv

**Sídliště kultury
s moravskou malovanou keramikou
v Hlubokých Mašůvkách
(výzkumy z let 1947–1950)**

Sídliště kultury s moravskou malovanou keramikou v Hlubokých Mašůvkách (výzkumy z let 1947–1950)

David Válek a kolektiv

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta, Ústav archeologie a muzeologie
Brno 2014

Publikace je vydána s podporou výzkumného záměru „Interdisciplinární centrum výzkumů sociálních struktur pravěku až vrcholného středověku“ (MSM 0021622427) a grantu „Moravskoslezská škola doktorandských studií II“ (GDČR 404-09-H020).

Recenzovali:

Eliška Kazdová, Miroslav Vaškových

Autorský kolektiv:

David Válek, Gabriela Dreslerová, Miroslava Gregerová, Martin Hložek,
Zdeňka Nerudová, Jaroslav Šmerda, Milan Vokáč

© 2014 David Válek a kolektiv

© 2014 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8231-1 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-6680-9 (vázaná vazba)

Obsah

1. ÚVOD.....	7
2. PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ	9
2.1. Geomorfologie.....	9
2.2. Geologické podloží a pedologické poměry.....	10
2.3. Klimatické poměry.....	12
2.4. Poloha naleziště	13
3. PŘEHLED PRAVĚKÉHO OSÍDLENÍ LOKALITY.....	16
4. HISTORIE VÝZKUMŮ NA LOKALITĚ.....	17
4.1. Výzkumy Františka Vildomce (1932–1939).....	18
4.2. Výzkum Antonína Knora (srpen 1947)	19
4.3. Výzkum Miloše Šolleho (září 1947)	19
4.4. Výzkum Josefa Kabáta (1948)	20
4.5. Výzkumy Jiřího Neustupného (1949–1950)	21
4.6. Novodobé výzkumy (1984–2008)	24
5. ROZBOR TERÉNNÍ SITUACE	26
5.1. Vstupní podklady	26
5.2. Charakteristika sídlištních objektů	28
5.2.1. Výzkum Antonína Knora (srpen 1947)	29
5.2.2. Výzkum Miloše Šolleho (září 1947).....	31
5.2.3. Výzkum Josefa Kabáta (1948)	34
5.2.4. První výzkum Jiřího Neustupného (1949)	34
5.2.5. Druhý výzkum Jiřího Neustupného (1950)	36
5.3. Sumarizace poznatků	45

6. MATERIÁLOVÁ ANALÝZA.....	52
6.1. Vstupní podklady	52
6.2. Obrazová dokumentace	52
6.3. Metodologie zpracování keramiky	53
6.3.1. Prezentace analýz keramiky	54
6.3.1.1. Poznámky k numerickému kódu moravské malované keramiky	54
6.3.2. Výzkum Antonína Knora (srpen 1947)	58
6.3.3. Výzkum Miloše Šolleho (září 1947)	68
6.3.4. Výzkum Josefa Kabáta (1948)	82
6.3.5. První výzkum Jiřího Neustupného (1949)	83
6.3.6. Druhý výzkum Jiřího Neustupného (1950)	94
6.4. Sumarizace poznatků	139
6.5. Mikropetrografické rozbor moravské malované keramiky (M. Hložek – M. Gregerová)	151
6.5.1. Charakteristiky výbrusů keramických vzorků (M. Hložek – M. Gregerová)	153
6.6. Kamenná industrie	155
6.6.1. Kamenná broušená industrie	155
6.6.1.1. Katalog kamenné broušené industrie (M. Vokáč)	159
6.6.2. Kamenná ostatní industrie	161
6.6.2.1. Katalog kamenné ostatní industrie (J. Šmerda – M. Vokáč) ..	163
6.6.3. Neopracované kameny	164
6.6.3.1. Katalog neopracovaných kamenů (J. Šmerda)	165
6.6.4. Kamenná štípaná industrie (Z. Nerudová)	166
6.7. Zvířecí kosti	182
6.7.1. Kostěná a parohová industrie	183
6.7.2. Vyhodnocení zvířecích kostí (G. Dreslerová)	184
6.8. Mazanice	188

7. RELATIVNÍ CHRONOLOGIE	189
7.1. Vstupní úvahy	189
7.2. Starší stupeň kultury s moravskou malovanou keramikou	190
7.3. Mladší stupeň kultury s moravskou malovanou keramikou	194
7.4. Sumarizace poznatků	197
 8. ZÁVĚR	 202
 Zkratky a vysvětlivky	 207
 Autoři	 208
 SUMMARY	 209
 Prameny	 218
 Literatura	 219
 Tabule 1–118	 230

*„Ti z dávna i ti z dneška jsou jak voda, která plyne.
Všichni hleděli na měsíc, všem život stejně mine.“*

Li Po (701–762)*

* Frank, M. 2007: Citáty, aforismy, sentence... Malý orloj moudrosti a bláznovství. Praha, s. 83.

1. ÚVOD

Neolitické sídliště v Hlubokých Mašůvkách (okr. Znojmo), situované v přílehlých tratích „Padělky“ a „Nivky“, patří k nejdůležitějším lokalitám svého druhu na Moravě a ve střední Evropě (*obr. 1*). Na území užšího regionu Znojemska reprezentuje (spolu s dlouhodobě zkoumaným sídlištěm v Těšeticích-Kyjovicích a nedávno objevenými Mašovicemi) jednu z klíčových lokalit jak co do rozsahu a charakteru osídlení, tak co do bohatosti nálezů (*obr. 2*). Jde současně o jednu z nejdéle archeologicky sledovaných a zkoumaných lokalit u nás.

Předložená práce, která vznikla v rámci řešení vědeckého záměru Národního muzea v Praze „Osobnosti české vědy a kultury“ za podpory Ministerstva kultury České republiky (MK 00002327202), je upravenou verzí magisterské diplomové práce obhájené v Ústavu archeologie a muzeologie Masarykovy univerzity (Válek 2009). Klade si za cíl vyhodnocení sídlištního materiálu kultury s moravskou malovanou keramikou z poválečných výzkumů uskutečněných v letech 1947–1950. Tyto výzkumy byly prováděny na metodicky velmi dobré úrovni a byly k nim vypracovány poměrně podrobné nálezové zprávy. Řadu užitečných informací přináší též *Soupis nálezů vykopaných v roce 1947 Státním archeologickým ústavem v Hlubokých Mašůvkách*.

Archeologický materiál, který mohl být prostudován díky pochopení a vstřícnosti vedení i pracovníků Národního muzea v Praze, kde je také deponován, byl získán v průběhu pěti výzkumných kampaní (srpen 1947, září 1947, 1948, 1949 a 1950). Největší část sbírkových předmětů pochází z výzkumů Národního muzea z let 1949–1950, menší část z výzkumů Státního archeologického ústavu v Praze uskutečněných v letech 1947–1948. Soubor zahrnuje především keramiku, dále ovšem také kameninou, kostěnou i parohovou industrii, mazanici a zvířecí kosti.

Při zpracování nálezů a přípravě publikace přispěla autorovi radou či jinou pomocí (odbornou nebo technickou) řada lidí, jimž náleží poděkování. Je to především PhDr. Milan Lička, CSc., a doc. PhDr. Eliška Kazdová, CSc., dále pak Mgr. Gabriela Dreslerová, doc. RNDr. Miroslava Gregerová, CSc., Mgr. Libuše Haišmanová, Mgr. Martin Hložek, Ph.D., Ing. Jaroslav Konečný, doc. RNDr. Miroslav Králík, Ph.D., Mgr. Martin Kuča, Mgr. Zdeňka Nerudová, Ph.D., prof. PhDr. Vladimír Podborský, DrSc., prof. RNDr. Antonín Přichystal, DSc.,

Mgr. Jaroslav Šmerda, Mgr. Šimon Ungerman, Ph.D., Mgr. Stanislav Vohryzek, Mgr. Milan Vokáč, Ph.D.; Zdeněk Adámek, Tomáš Fišer, Dana Švalbachová a Hana Vittková. V neposlední řadě autor děkuje svým rodičům, kteří jeho badatelské úsilí všestranně podporovali.

Vydání práce, zaměřené na významnou pravěkou lokalitu z regionu Znojemska, navazuje na první svazek této řady z pera autorského kolektivu pod vedením Vladimíra Podborského *Pravěk mikroregionu potoka Těšetický/Únanovky. K problematice pravěkých sociálních struktur* (Brno, Masarykova univerzita 2005).

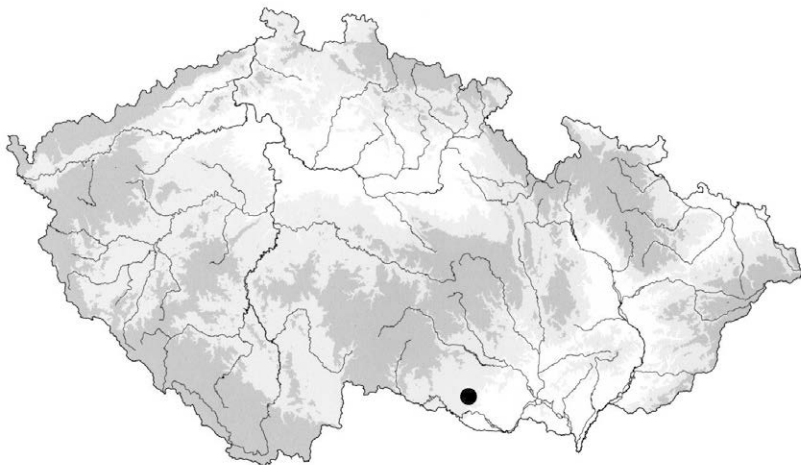
2. PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ

2.1. Geomorfologie

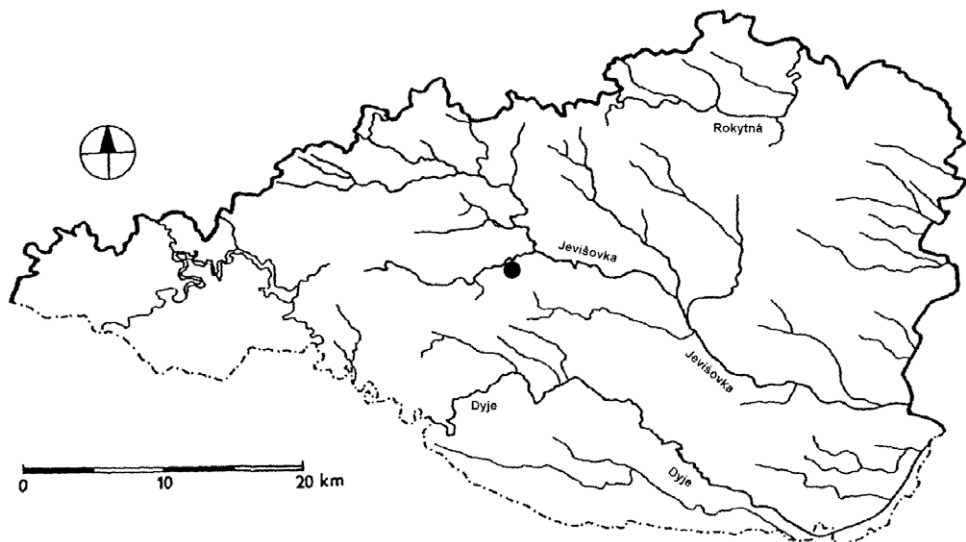
Hluboké Mašůvky leží 9 km severně od Znojma směrem na Jevišovice (Adámek–Pechová eds. 1995, 3). Jsou obklopeny téměř ze všech stran kopcovitým terénem, jemuž vévodí na jihovýchodě poměrně plochý kopec Příčník o nadmořské výšce 360 m. Východní okraj obce je uzavřen příkrým skalnatým úpatím Výrova kopce (341 m n. m.). Od západu se svažuje k obci návrší zvané Plenkovický kopec (348 m n. m.), táhnoucí se jižně podél Plenkovického potoka. Od severozápadu vybíhá k obci několik dosti plochých terénních vln, které se příkřeji svažují do údolí Plenkovického potoka (Bauer 1970, 38). Nejvyšším místem je část lesa zvaná Jazírko (365 m n. m.), nejnižší místo (250 m n. m.) se nachází na potoku při severovýchodní hranici katastru (Bauer 1970, 42). Obec má nadmořskou výšku 298 m (Adámek–Pechová eds. 1995, 3).

Severní částí Hlubokých Mašůvek protéká od západu k severovýchodu Plenkovický potok, který pramení v lesích u Šumné a vlévá se tři čtvrtě kilometru východně od zříceniny hradu Lapikusu do řeky Jevišovky (obr. 3). V Plenkovicích přibírá též vody z Mramotického potoka, který pramení u Vracovic (Bauer 1970, 38, 42). Severní hranici katastru tvoří Hluboký potok tekoucí na východ směrem od rybníka „U Huberta“ (za tuto informaci děkuji Z. Adámkovi).

Polovinu hlubokomašůveckého katastrálního území (přes 600 ha) tvoří lesy. Jde především o rozsáhlý a značně členitý terén severně od obce, jehož výraznou kótou je Venclův kopec (366 m n. m.). Údolí Plenkovického potoka mezi Plenkovicemi a Hlubokými Mašůvkami je tvořeno lesnatými a křovinatými stráněmi. Hluboké Mašůvky leží v oblasti na rozhraní střeoevropské a panonské (stepní) květeny (Bauer 1970, 38–39).

Obr. 1. Mapa České republiky s vyznačením polohy lokality Hluboké Mašůvky, okr. Znojmo.

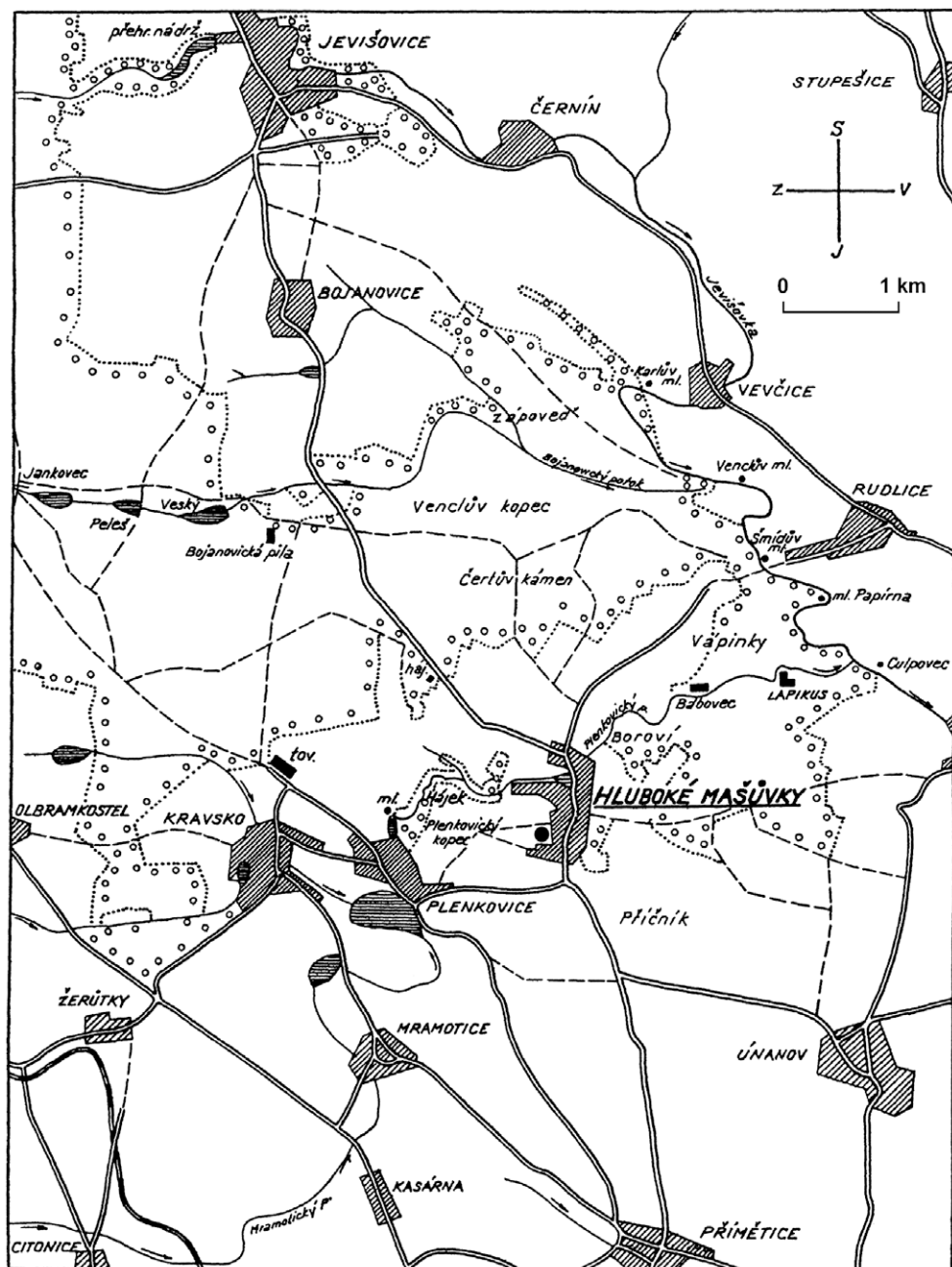
Obr. 2. Mapa okresu Znojmo s vyznačením polohy lokality Hluboké Mašůvky. Upraveno podle Kazdová 2004, obr. 2.

Původní lesy byly doubravy s dubem zimním a na vlhčích místech rovněž s dubem letním. Z ostatních dřevin se vyskytoval hlavně habr a jednotlivě nebo ve skupinách také babyka, lípa, břek a jilm polní. Původní doubravy zaujímaly plošiny a mírné svahy otočené především k jihu a jihozápadu. Druhou skupinou původních lesů byly bukové doubravy, které se nacházely především na severních expozicích, na bázích svahů a ve stinných údolích, tedy na místech vlhčích a chladnějších. Hlavními dřevinami původního společenstva byl dub zimní a buk lesní. Dále se v přirozené skladbě objevil jednotlivě habr, lípa a javor mléčný. Borovice a břízy původně rostly na skalnatých částech svahů nebo hřebenů (Bauer 1995, 6).

2.2. Geologické podloží a pedologické poměry

Katastr Hlubokých Mašůvek se rozkládá na hranici tří geomorfologických okrsků – Bojanovické pahorkatiny, Citonické plošiny a Únanovské sníženiny. Ty jsou součástí podcelku Znojemská pahorkatina, která vyplňuje jižní část geomorfologického celku Jevišovická pahorkatina (Demek–Mackovčín eds. 2006, 33, 541).

Plochý zvlněný povrch Bojanovické pahorkatiny je prořezán různě zhloubenými údolními řeky Jevišovky a jejích přítoků (Demek–Buček 2006, 74). Tvoří ji z 90 % bítešská ortorula, zbývajících 10 % představují biotitické ruly, migmatity a serpentinity (Čížmář–Čížmář–Lisá 2004, 219). Převážná část povrchu je v současné době zalesněna borovými a smrkovými porosty s dubem, méně pak dubovými kmenovinami a pařezi-
nami (Demek–Buček 2006, 74).

Obr. 3. Mapa okolí Hlubokých Mašůvek s označením nalezíšť. Podle Adámek et al. 1970.

Citónickou plošinu je možno charakterizovat jako plochou pahorkatinu tvořenou dvojslídny (místy biotitickými) ortorulami (50 %), bítešskou ortorulou (20 %), migmatity (15 %) a granodiority dyjského masivu (15 %; Čížmář–Čížmář–Lisá 2004, 219). Plochý povrch je zvlněn rozevřenými údolími vodních toků. V současné době zde převažují pole s drobnými borovými lesíky s dubem (Demek–Buček–Cibulková 2006a, 96).

Poslední ze tří okrsků – Únanovská sníženina – je protáhlá sníženina v žulách a granodioritech dyjského masivu s neogenními usazeninami (neogenními jíly, písky a pískovci). Pod neogenními sedimenty se dochovaly mocné tropické zvětraliny (kaoliny) z třetihor, které jsou částečně poškozeny recentní těžbou. Jinak převládají pole a dubové pařeziny (Demek–Buček–Cibulková 2006b, 469).

Hluboké Mašůvky leží z hlediska regionální geologie v olešnické sérii vnějších fylitů, a to v bítešských ortorulách. Směrem na sever se nachází i dvojslídne granát-nické svory nedvědkické série svorové zóny, na jih od obce dvojslídne drobnozrnne ruly a svory olešnické skupiny vnějších fylitů s vložkami amfibolitů a kvarcitů. Dále na jih a jihovýchod už jsou to jen granity, granodiority dyjského masivu a neogenní sedimenty karpatské předhlubně (Čížmář–Čížmář–Lisá 2004, 219, 222).

Nejlepšími půdami katastru obce jsou hnědozemě na spraši (spraš se vyskytuje spíše místy v pruzích na Venclově kopci, Plenkovickém kopci a v okolí hřbitova jižně od obce). Poněkud nižší kvalitu vykazují hnědozemě vzniklé na svahovinách často s rulami v podloží. Naopak nejhoršími půdami jsou mělké hnědé půdy, které se vytvořily na rulách. Na stejném podkladu vznikly malé ostrůvky nevyvinutých půd (rankerů). Zbytek ploch tvoří půdy s vyšší hladinou spodní vody v údolí Plenkovického potoka (Bauer 1995, 5).

2.3. Klimatické poměry

Podnebí je vcelku mírné, dosti vyrovnané, bez větších teplotních výkyvů (Bauer 1970, 42). Při charakterizaci teplotních poměrů se vychází z dlouhodobých pozorování. Nejblíže obci Hluboké Mašůvky s dlouhodobými údaji pozorování je meteorologická stanice v Rouchovanech, která má nadmořskou výšku 359 m. V rozmezí let 1901–1950 byl nejteplejším měsícem červenec (s průměrnou měsíční teplotou 18,5 °C) a nejstudenějším měsícem leden (s průměrnou měsíční teplotou –3,1 °C). Průměrná roční teplota v Hlubokých Mašůvkách za období 1901–1950 je 8 °C.

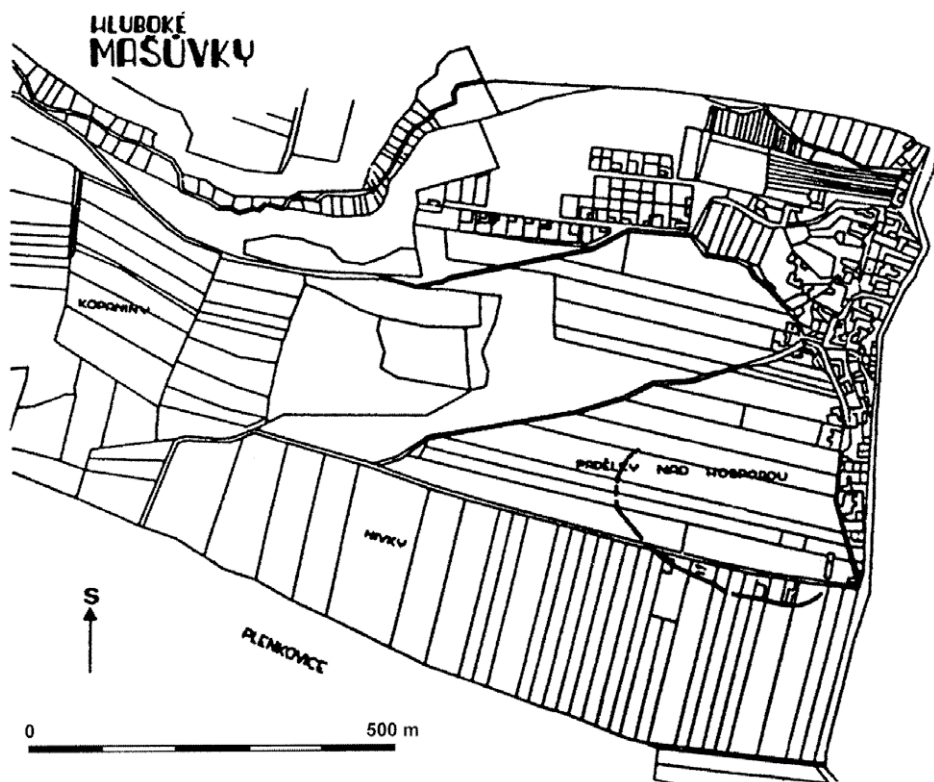
Dlouhodobé srážkové údaje jsou převzaty ze srážkoměrné stanice v Rouchovanech, a to za roky 1901–1950. Dlouhodobá průměrná roční hodnota srážek (576 mm) je výrazně pod úrovní celostátního průměru (728 mm). Z uvedených rozdílů lze konstatovat, že území obce Hluboké Mašůvky je srážkově podnormální s častým výskytem suchých období (Bauer 1995, 5).

Směr vývoje klimatu způsobený celosvětovým oteplováním povrchu země se lokálně projevuje i v katastrálním území Hlubokých Mašůvek a v jeho okolí. Podle měření teploty vzduchu v hydrometeorologické stanici v Kuchařovicích stoupla

teplota vzduchu od roku 1961 do roku 2000 (tedy za čtyřicetileté období) o 0,7 °C (Bauer 2001, 100).

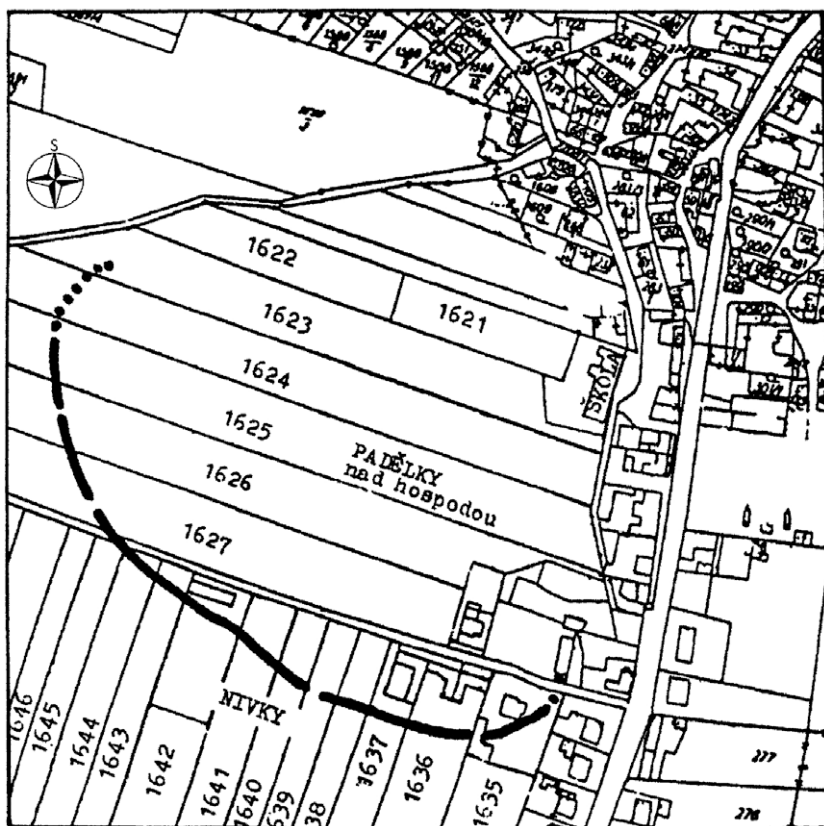
2.4. Poloha naleziště

Zájmová lokalita se nachází na jihozápadním okraji obce Hluboké Mašůvky (Podborský 2001, 8). Její podstatná část ležela v trati „Padělky“ (též „Padělky nad hospodou“) za dnešní školou, na jihu zasahovala do trati „Nivky“ (též „Na Nivkách“, „Niva“ či „Na Nivě“). Obě polohy dělí polní cesta Hluboké Mašůvky–Plenkovice (obr. 4; 5).¹

Obr. 4. Hluboké Mašůvky. Výsek z katastrální mapy s rekonstrukcí průběhu opevnění. Podle Lička–Bareš 1979, tab. 2.

1 Polní cesta Hluboké Mašůvky–Plenkovice je někdy též označována jako obecní cesta (NZ SAÚP č. j. 3031/48) nebo vozová cesta (NZ SAÚP č. j. 6018/48).

Obr. 5. Hluboké Mašůvky. Průběh příkopu kolem opevněného sídliště zjištěný při archeologickém výzkumu lokality v letech 1947–1950. Upraveno podle Vildomec 1995, mapa na s. 10.

Osídlení zaujímal jihovýchodní svah Plenkovického kopce,² jehož nadmořská výška je 348 m (obr. 6).³ Tento pahorek, který doposud zčásti pokrývá smíšený les⁴ sousedí na západní straně s pahorkem o nadmořské výšce 354 m n. m. Oba pahorky jsou ze západní a severní strany omezeny Plenkovickým potokem, z východní a jižní strany jeho pravobřežním bezejmenným přítokem.⁵ Jižní a východní svahy mají

2 V archeologické literatuře se hovoří obecně o návrší (Neustupný 1951b, 13; Podborský 1993, 125) či pahorku (Čižmář–Čižmář–Lisá 2004, 219). Plenkovickým kopcem nazývá tento geomorfologický útvar Z. Bauer (1970, 38). Za potvrzení této informace děkuji Z. Adámkovi.

3 Informaci o tom, že „opevněná (neolitická) osada (kultury s MMK) se nachází na východním svahu dvou výrazných pahorků s nadmořskými výškami 348 a 354 m“ (Čižmář–Čižmář–Lisá 2004, 219), bylo nutno upřesnit. Tento údaj je ostatně v rozporu i se situací zachycenou na celkovém plánu zkoumaných ploch (tamtéž, obr. 16).

4 Plenkovický kopec (jeho severní svahy a vrcholová část) byl zalesněn v roce 1957, čímž zanikla obecní pastvina (Adámek–Pechová eds. 2001, 3).

5 Potok tekoucí v hlubokém zářezu východně od Plenkovického kopce ve směru od jihu k severu je v některých publikacích označován jako Svatoňovec (Bartoš–Trmač 1991, 4; Adámek 2005, 19).

pozvolný, mírný sklon; severní a západní pak velmi prudký s početnými novodobými terasami. Pravěké osídlení se nacházelo v rozmezí nadmořských výšek 322–340 m s hlavní koncentrací mezi 330–340 m n. m. (Čížmář–Čížmář–Lisá 2004, 29).

Lokalita je situována na sprašové návěži svažující se k jihovýchodu (Podborský 2001, 8). Spraš je kryta vrstvou humusu o tloušťce 20–30 cm (NZ SAÚP č. j. 3031/48). Na podstatné části plochy výzkumu byl v letech 1949–1950 a v roce 2003 zjištěn pod humusem nad světle žlutou würmskou spraší písčitohlinitý sediment světle hnědé barvy vzniklý v průběhu neolitu (Čížmář–Čížmář–Lisá 2004, 222; Neustupný 1951b, 15). V místě vrcholku (348 m n. m.) se spraš již nevyskytuje a půdní pokryv nasedá přímo na skalní podloží (Čížmář–Čížmář–Lisá 2004, 222). Nejbližší zdroj tekoucí vody představuje vodoteč pod jižním svahem Plenkovického kopce (Neustupný 1951b, 27), který je vystaven silným západním větrům (Neustupný 1951b, 35).

Areál s pravěkými nálezy lze přibližně vymezit silnicí Hluboké Mašůvky–Znojmo (s možnými přesahy dále směrem na východ)⁶ a vrcholem Plenkovického kopce (vlastní osídlení je doloženo teprve v prostoru pod touto kótou). Na jižní straně byl ohraničen širokým a mělkým údolím táhnoucím se až k silnici Hluboké Mašůvky–Plenkovice. Jak dalece zasahoval severním směrem, není bezpečně známo (Neustupný 1951b, 13). Při archeologických výzkumech v roce 2003 se zde potvrdila domněnka totálního poškození terénu mladšími úpravami (Čížmář–Čížmář–Lisá 2004, 224). Takto vymezený prostor byl v době poválečných výzkumů zemědělsky obhospodařován, na jihu a východě jej částečně narušila vesnická zástavba. Vrchol pahorku sloužil jako pastvina (Neustupný 1951b, 13). V současné době probíhá na parcelách při polní cestě Hluboké Mašůvky–Plenkovice v jižní části naleziště výstavba rodinných domků (Adámek 2005, 4–5).

6 Podle V. Vildomce (1970, 7) zasahovalo sídliště kultury s LnK na východě až k hlubokému zářezu u studánky pod kostelem. Rovněž na nálezovém plánu č. 1 v NZ SAÚP č. j. 915/48 je areál pravěkého sídliště vymezen elipsovitou linií, která směrem na východ překračuje silnici Hluboké Mašůvky–Znojmo (tab. 7:1).

3. PŘEHLED PRAVĚKÉHO OSÍDLENÍ LOKALITY

Pravěké naleziště doložené v tratích „Padělký“ a „Nivky“ na katastru Hlubokých Mašůvek představuje polykulturní lokalitu. Třebaže jádro osídlení spočívalo v neolitu (kultura s lineární keramikou a kultura s moravskou malovanou keramikou), byla lokalita opakovaně vyhledávána lidmi i v pozdní době kamenné (kultura s kanelovanou keramikou, kultura jevišovická a kultura se zvoncovitými poháry), v době bronzové (kultura středodunajská mohylová) a v době halštatské (kultura horákovská). Hlavní pozornost je věnována neolitickým kulturám, u nichž uvádím též dataci.

Nejstarší doklady pobytu člověka představuje, byť zatím jen ojediněle, štěpaná kamenná industrie mladopaleolitického stáří (*Podborský 2001*, 6). Vývoj zdejšího neolitického osídlení začíná v období LnK. Dnes ho reprezentuje řada objektů s různě početným nálezovým inventářem (*Čížmář 2008a*, 113), přičemž nechybí ani doklady pohřbů (*Čížmář–Dočkalová 2004*, 51). V keramické produkci jsou zastoupeny nejmladší fáze LnK (fáze IIb a III) včetně výzdobného stylu železovské skupiny a šareckého stupně. K vzácným importům patří okraj nádoby bukovohorské kultury (*Čížmář 2008a*, 113).

Z lokality jsou doloženy též nálezy z mladšího stupně (IV. fáze) kultury s vypíchanou keramikou (*Kazdová 2004*, 58, 63). Stěžejní etapu představuje mladoneolitické osídlení lokality lidem staršího (fáze Ib) i mladšího (fáze IIa a IIb) stupně MMK. Lid staršího stupně založil na lokalitě velkoryse pojaté opevněné sídliště. V mladším stupni již opevnění (tvořené příkopem, bránami a patrně též hliněným valem) neexistovalo. Bohatý nálezový fond z období MMK překračuje standardy ostatních sídlišť (*Čížmář 2008a*, 114).⁷

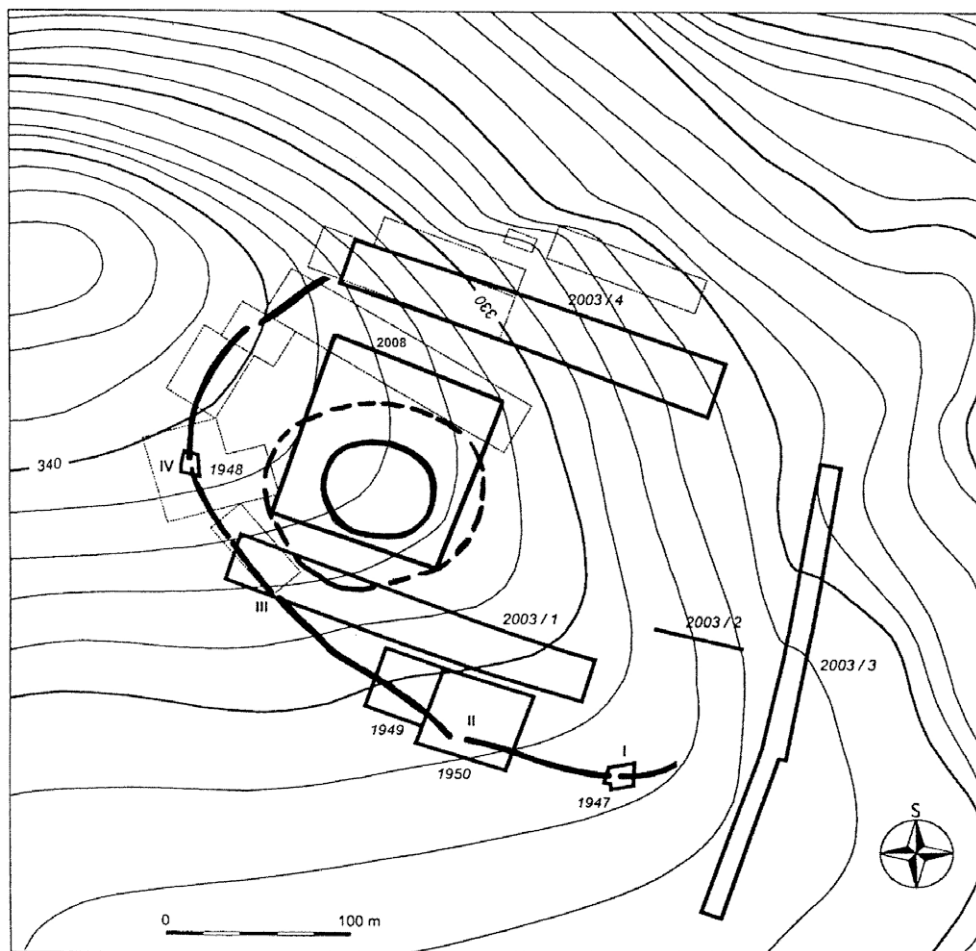
Z pozemků po obou stranách silnice Hluboké Mašůvky–Znojmo pochází doklady osídlení z pozdní doby kamenné. Poukazují na existenci otevřeného nížinného sídliště kultury s kanelovanou keramikou (*Čížmář 2006*, 183) a kultury s jevišovickou keramikou (*Podborský 2001*, 14). Z téhož prostoru, sousedícího na jihovýchodě s lokalitou „Nivky“, je doloženo také sídliště a pohřebiště kultury se zvoncovitými poháry (*Matějčková 2006*). Ve střední době bronzové si zde založil sídliště lid se středodunajskou mohylovou kulturou a v době halštatské lid horákovské kultury (*Podborský 2001*, 15–16).⁸

7 Osídlení MMK je na katastru Hlubokých Mašůvek doloženo též v tratích „Hejtmanky“, „Dolní cihelna“, „Horní cihelna“, „Za kovárnou“ a na „Hradisku“ (*Podborský 2001*, 13).

8 Při laboratorním zpracování nálezů pocházejících z příkopu bylo zjištěno též osídlení z doby laténské (osobní sdělení M. Ličky z 10. června 2009).

4. HISTORIE VÝZKUMŮ NA LOKALITĚ

Výzkumné aktivity na lokalitě začínají již v meziválečném období. Ve 30. letech 20. století zkoumal sídlištní plochu F. Vildomec. Po válce upoutalo zdejší sídliště z mladší doby kamenné pozornost pražských badatelů – na výzkumy Státního archeologického ústavu (1947–1948) navázaly posléze výzkumy pravěkého oddělení Národního muzea (1949–1950). V posledních letech (2003–2008) sledoval na lokalitě pravěké osídlení Ústav archeologické památkové péče Brno (dále jen ÚAPP Brno; *obr. 6*).

Obr. 6. Hluboké Mašůvky. Celkový plán zkoumaných ploch se zjištěným průběhem příkopu a umístěním jednotlivých vchodů; tučně jsou vymezeny plochy archeologických výzkumů, tečkovaně plochy geofyzikálního průzkumu, přerušovaná čára značí palisádový žlab, kruhový objekt je předběžně interpretován jako rondel. Podle Čížmář–Čížmář–Lisá 2004, obr. 16; Čížmář 2008a, obr. 3.

4.1. Výzkumy Františka Vildomce (1932–1939)

F. Vildomec upozornil na pravěké nálezy z polí za školou a při silnici Hluboké Mašůvky–Znojmo F. Bauer, ředitel školy v Hlubokých Mašůvkách (*Vildomec 1995*, 9). Stalo se tak v roce 1927 (*Vildomec 1946*, 26). Po zkušenostech získaných dřívějšími odkryvy se F. Vildomec v letech 1932–1939⁹ věnoval výzkumu zdejšího sídliště. Ten probíhal každoročně po sklizni úrody. F. Vildomec jej prováděl soukromě z vlastních prostředků a s povolením majitelů pozemků (*Vildomec 1995*, 9–10). Pracoval jen s několika málo kopáči. Pomáhala mu také celá jeho rodina (*Podborský 2001*, 8).

F. Vildomec tu prokopal celkem 324 jam, z toho 85 jam náleželo LnK, 211 jam MMK, tři jámy kultury jevišovické, devět jam kultury se zvoncovitými poháry, šest jam kultury středodunajské mohylové a dalších šest jam kultury horákovské (čtyři jámy byly bez nálezů). Získaný archeologický materiál skončil v jeho soukromé (zato však hojně navštěvované) sbírce v Boskovštejně (dnes v majetku Moravského zemského muzea, nejcennější část sbírky je vystavena na Starém zámku v Jevišovicích). Publikován byl jen z nepatrné části. Vildomcovy hlubokomašůvecké nálezy představují jeden z nejvýznamnějších souborů artefaktů MMK na území jihozápadní Moravy (*Neustupný 1951b*, 14).

Výzkumná metoda, kterou použil pro průzkum lokality, byla velmi jednoduchá. Tehdejší možnosti soukromého badatele mu nedovolovaly větší plošné odkryvy. Na vnitřní ploše sídliště hloubil v ornici úzké sondy na šířku lopaty ve vzdálenosti okolo 1 m až na sprašové podloží. Pokud narazil na zahloubený pravěký objekt, který se odlišoval od žlutého podloží tmavou barvou, výkop rozšířil a objekt prozkoumal (*Podborský 2001*, 8). Těžiště výzkumu spočívalo v získávání archeologického materiálu, který byl na místě tříděn a případně ihned skartován (NZ SAÚP č. j. 915/48). Oproti souvislému plošnému odkryvu tím ovšem z větší části unikaly nejen podrobné charakteristiky jednotlivých objektů, ale rovněž detaily o uspořádání sídelní plochy. Z tohoto prvního předválečného výzkumného období se doposud nepodařilo dohledat žádnou terénní dokumentaci (*Čížmář 2008a*, 112).

F. Vildomec prozkoumal středovou část neolitického sídliště v trati „Padělky“. Narazil sice také na příkop, ale ten neobsahoval sbírkový archeologický materiál, a proto jej nekopal. Plochu kolem příkopu při polní cestě Hluboké Mašůvky–Plenkovice na parcelách č. 1637–1642 ponechal tedy, až na malý úsek na parcele č. 1641, neprozkoumanou (NZ SAÚP č. j. 277/50). Slibně se rozvíjející odkryvy na hlubokomašůvecké lokalitě přerušila druhá světová válka (*Podborský 2005*, 45).

9 Léta 1932–1939 uvádí sám F. Vildomec (1946, 26), dále rovněž V. Podborský (2005, 45) v monografické studii věnované F. Vildomcovi. Jinde je období Vildomcových výzkumů vymezeno lety 1930–1938 (NZ SAÚP č. j. 277/50; Čížmář–Čížmář–Lisá 2004, 222) nebo 1932–1938 (*Vildomec 1995*, 9; *Podborský 2001*, 8).

4.2. Výzkum Antonína Knora (srpen 1947)

Po druhé světové válce nemohl už F. Vildomec v důsledku profesionalizace naší archeologie pokračovat ve výzkumech hlubokomašůveckého sídliště samostatně (Podborský 2005, 45–46). Bohaté naleziště v tratích „Padělky“ a „Nivky“ však přilákalo do Hlubokých Mašůvek badatele oficiálních pražských institucí – Státního archeologického ústavu (SAÚP) a Národního muzea (NM; Podborský 2001, 5). Rozvinula se čtyři roky (1947–1950) trvající výzkumná kampaň, na které se zpočátku podílel také F. Vildomec.¹⁰ Byla zaměřena na prostor jižně od polní cesty Hluboké Mašůvky–Plenkovice v trati „Nivky“, kudy procházel systém opevnění (Čížmář 2008a, 112).

Ve dnech 11. srpna až 23. srpna 1947 proběhl na lokalitě čtrnáctidenní zjišťovací archeologický výzkum pod vedením A. Knora (*tab. 1:1*; dopis č. j. 1588/47a). Na třech parcelách (č. 1624, 1628¹¹ a 1635) se podařilo prozkoumat celkem sedm objektů (*tab. 7:1, 2*). Náležely LnK (dva objekty – jámy č. 2 a 7), MMK (čtyři objekty – soujámí č. 3–6, jámy č. 8, 88 a 89) a kultuře se zvoncovitými poháry (jeden objekt – jáma č. 1). Jámy č. 88 a 89 prokopali v trati „Padělky“ nedaleko školy F. Vildomec. Všechny ostatní objekty se nacházely v trati „Nivky“. Archeologický materiál z objektů LnK a MMK byl předán k restauraci F. Vildomcovi (NZ SAÚP č. j. 915/48; Soupis nálezů).

A. Knor narazil na parcele č. 1635¹² v trati „Nivky“ rovněž na čelo příkopu s bránou I, který částečně prozkoumal (*tab. 10:1, 2*). Příkop obsahoval zejména nálezy MMK (NZ SAÚP č. j. 915/48). O jeho možném dalším výzkumu měl rozhodnout tehdejší ředitel SAÚP – J. Böhm (dopis č. j. 10/47).

4.3. Výzkum Miloše Šolleho (září 1947)

Druhá výzkumná kampaň SAÚP bezprostředně navázala na první ze srpna roku 1947 (NZ SAÚP č. j. 3031/48). Dne 4. září 1947 přijel na lokalitu J. Böhm, aby si prohlédl část odkrytého a na nálezy bohatého příkopu. Výkopové práce byly zahájeny hned příštího dne 5. září a skončily 18. září 1947 (dopis č. j. 1588/47b). Výzkum, jehož vedení se ujal M. Šolle (*tab. 1:2*), si kladl za cíl prozkoumat bránu I (*tab. 2:1, 2*) a sledovat průběh příkopu na východ směrem k silnici Hluboké Mašůvky–Znojmo.

Výkop byl uskutečněn v jižní části obce, na poli mezi silnicí Hluboké Mašůvky–Znojmo a polní cestou Hluboké Mašůvky–Plenkovice, na parcele č. 1635 v trati „Nivky“. Ve směru zjištěného příkopu bylo položeno celkem pět sond (*tab. 11*). Sonda č. I přiléhala ke zdi stavení čp. 14. Průběh příkopu směrem severovýchodním byl

10 F. Vildomec se uplatnil především jako vynikající restaurátor pravěké keramiky (Podborský 2005, 47).

11 A. Knor (NZ SAÚP č. j. 915/48) uvádí, že objekty č. 1–6 se nacházely na parcelách č. 1628–1629 spojených tehdy v jedno pole. Na obr. 1 (NZ SAÚP č. j. 915/48) jsou zakresleny na parcele č. 1628 (viz *tab. 7:1, 2*). Také F. Vildomec (Soupis nálezů) lokalizuje tyto objekty na parcelu č. 1628.

12 A. Knor (NZ SAÚP č. j. 915/48) uvádí, že čelo příkopu s bránou I bylo zachyceno na rozhraní parcel č. 1635 a 1636. Větší část čela příkopu s bránou I se nacházela na parcele č. 1635 (*tab. 7:2*; NZ SAÚP č. j. 915/48, obr. 2), kam jej lokalizuje také F. Vildomec (dopis č. j. 1588/47a).